

Spekülatif Girişimcilik Açısından Emile Zola'nın Para Romanının İncelenmesi

(Araştırma Makalesi)

Investigation of Money Novel of Emile Zola in Terms of Specific Entrepreneurship

Doi: 10.29023/alanyaakademik.657170

Ali Osman UYMAZ

Dr. Öğr. Üyesi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, İİBF, İnsan Kaynakları Bölümü
ali.uymaz@alanya.edu.tr

Orcid No: 0000-0002-2572-0085

Bu makaleye atıfta bulunmak için: Uymaz, A.O. (2020). Spekülatif Girişimcilik Açısından Emile Zola'nın Para Romanının İncelenmesi. Alanya Akademik Bakış, 4(1), Sayfa No. 123-142.

Anahtar kelimeler:

Girişimcilik,
Spekülatif
Girişimcilik, Öz
manipülasyon,
Arbitraj, Emile Zola

Makale Geliş Tarihi:

09.12.2019

Kabul Tarihi:

24.01.2020

Keywords:

Entrepreneurship,
Speculative
Entrepreneurship,
Self-manipulation,
Arbitrage, Emile
Zola

ÖZET

Bu çalışmada Emile Zola'nın Para romanı spekülatif girişimcilik açısından veri olarak kabul edilerek incelenmiştir. Roman kahramanları ve olay örgüsü betimsel ve içerik analizi ile analiz edilerek spekülatif girişimcilik ve alt boyutları farkındalık, arbitraj, öz-manipülasyon ve yüksek kazanç beklentisi açıklanmıştır.

ABSTRACT

In this study, Emile Zola's Money novel has been examined as data in terms of speculative entrepreneurship. Novel heroes and storyline are analyzed with descriptive and content analysis to explain speculative entrepreneurship and its sub-dimensions' awareness, arbitrage, self-manipulation and high earnings expectation.

1. GİRİŞ

Mustafa Özel'e (2018) göre 'bilim' eki ile tanımlanmış olan Marx, Weber ve Durkheim'in eserlerine toplumbilimi deniyorsa ve bu düşünceler itibarlı hale geliyorsa, Balzac, Dickens ve Tanpınar'ın eserlerinin de romanbilimi olarak tanımlanması gereklidir. Bir düşünceyi bilim olarak tanımlayabilmek için 'bilim'in tanımına bakacak olursak; Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde (TDK, 2019) bilim 'belli bir konuyu bilme isteğinden yola çıkan, belli bir amaca yönelik bir bilgi edinme ve yöntemli araştırma süreci' olarak tanımlanmaktadır. Tanımdan yola çıkarak en önemli unsurun 'yöntemli araştırma süreci' olduğunu ve bu durumun elde edilen bilgiye bilimsellik kazandırdığını söyleyebiliriz.

Natüralizmin kurucusu Zola ve takipçileri pozitif bilimlerle sanatı birleştirme ve determinizmi topluma uygulama çabasında olmuşlardır. Bu amaçlarından dolayı roman yazımından önce ciddi bir hazırlık süreci yürütmüş, gözlem yapmış ve veri toplamışlardır. Romanlarında toplumu ve kahramanlarının portrelerini en ince ayrıntısına kadar incelemiş, tasvir etmiş bu süreci bir bilim adamı hassasiyetinde yürütmüşlerdir. Zola toplumu büyük bir laboratuvar, insanı incelenmesi gereken veya deney konusu olan şey, sanatçı olarak kendisini de bilim adamı olarak görmektedir. Zola, Therese Raquin (2018) romanının önsözünde metodolojisini şöyle açıklamıştır.

“Umarım amacımın her şeyden önce bilimsel bir amaç olduğunu anlamaya başlamışsınızdır. İki karakterim Thérèse ve Laurent’ı oluştururken kendime bazı sorunlar yaratıp onları çözmek hoşuma gitti; bu şekilde iki farklı mizacın arasında oluşabilecek tuhaf birleşmeyi açıklamayı denedim, tutkulu bir kişiliğin sınırlı bir kişilikle temas etmesinin yaratabileceği derin sorunları gösterdim. Roman dikkatlice okunursa, her bir bölümün tuhaf bir fizyolojik vakanın incelenmesi olduğu görülecektir. Kısaca söylemek gerekirse romanı yazarken tek bir arzum vardı: Elimde güçlü bir adam ve tatminsiz bir kadın olduğuna göre, onlardaki hayvani arayıp bulmak, hatta onlarda yalnızca hayvani olanı görmek, onları vahşi bir dramın ortasına atmak ve bu insanların hisleriyle eylemlerini titizlikle not etmek. Tek yaptığım, bir cerrahın kadavralar üzerinde yaptığı analitik çalışmayı iki canlı beden üzerinde uygulamaktı... Kendimi, en ufak bir arzu duymaksızın çıplak modeller çizen, bir eleştirmenin eserlerindeki canlı bedenlerden utandığını söylemesiyle derinden şaşırın ressamın yerinde buldum. Thérèse Raquin’i yazarken kendimi tamamiyle insan mekanizmasının analizine adanarak dünyayı unuttum, hayatın gerçekçi ve titiz bir kopyasının içinde kayboldum” (s.13).

Domagalski ve Jermier (1997) bazı romanlarda yazarların var olanı ayna gibi yansıttığını ve ayrıntılarıyla, çözümlemelerle oluşturulan bu durumu bir gerçeklik kurgulama sanatı olarak tanımlamaktadır. de Monthoux ve Joerges’e (1994) göre ise bu tarz romanlar analiz edilmek için bir çok veriyi ve aktarılması zor olan gizli bilgiyi erişilebilir hale getirmektedir. Hem akademisyenler hem de profesyoneller açısından bakıldığında zaman romanlar tek bir alanda araştırma veya bakış açısı yerine 360 derecelik kapsamda veri ve bilgi sağlamaktadır. Bazı romanlar örgütleri, üyelerini, sosyal yapı ve kültürlerini analiz etmek, anlamak için geniş bir veri ve bilgi sağladığı gibi örnek olay olarak da değerlendirilebilir. Bunun için romanlar yalnız akademisyenlerin araştırma konusu olarak değil aynı zamanda iyi yöneticiler yetiştirmeye yardımcı olabilecek örnek olaylar olarak görülebilir. de Monthoux ve Joerges (1994) üniversitelerin ilgili bölümlerinde derslerin daha iyi anlaşılabilmesi için birçok romanın örnek olay olarak incelenmesini tavsiye etmektedir.

Zola’nın 1890 yılında yazdığı orijinal adı L’argent olan ve Türkçeye Para (Zola E. , 1947) olarak çevrilen romanında başkahramanı Saccard’ın girişimcilik hikâyesi anlatılmaktadır. Aristide Saccard tarafından spekülatif girişimcilik sürecinin sosyal bir inşa süreci olarak nasıl kurgulandığı ve yönetildiği, bireylerdeki dini hassasiyeti arbitraj için kaldıraç olarak nasıl kullandığı ayrıntıları ile romanda anlatmıştır. Zola naturalist olarak toplumda var olanı tanımlamayı, deterministik yaklaşımla açıklamayı, anlamlandırmayı hedeflediği için romanı gerçek hayattaki olayların, olguların açıklanmasında yardımcı olması mümkündür. Her ne kadar bir kurgu olsa da romandaki girişimcilik süreci eko-sistemindeki tüm aktörler, hem sosyo-kültürel hem de psikolojik açıdan ayrıntılı tanımlanmıştır. Bunun için romanda anlatılan spekülatif girişimcilik modeli ve stratejilerinin gerçek hayattaki örnekleri ile

örtüşeceği düşünülmekte, olanların ve olacakların anlaşılmasına katkı yapacağı öngörülmektedir.

Bu çalışmada spekülâtif girişimcilik süreci, girişimciliğin kuluçka dönemi, dinamikleri, girişimci tarafından eko-sistemin kurgulanması ve yönetilmesi Zola'nın Para romanı üzerinden betimsel analiz yöntemi ile incelenmektedir. Bu çalışmanın amacı, roman içeriği veri olarak kabul edilip analiz edilerek, literatürde üzerine çok çalışma bulunmayan spekülâtif girişimcilik ve alt boyutlarını açıklamaktır.

2. GİRİŞİMCİLİK

Girişimcilik, üretim veya hizmet için gerekli kaynakları toplayarak, kar ve zarar riskini kabul edip ürünü üretmek, satmak olarak (Stenberg & Wennekers, 2005) ve bu süreci kurgulayan, yöneten ve işi olarak gören kişi de girişimci olarak tanımlanabilir. Girişimcilerin ortak özellikleri piyasadaki açığı teşhis edebilmeleri, kar-zarar riskini kabul etmeleri, kişisel çıkar ve fayda ile motive (Bacq, Hartog, Hoogendoorn, 2016) ve yüksek özgüvene sahip olmalarıdır (Koellinger, Minniti, & Schade, 2007). Girişimciler piyasadaki açıkları tespit ederek toplumun ihtiyaçlarını karşılarken, kendilerini gerçekleştirmek isterler ve bununla motive olurlar (Kirzner, 1973).

Serbest piyasa ekonomisi bir şeyin farklılaştırılmış türüne ve benzerine izin vermektedir. Girişimcilik açısından da bu geçerlidir. Girişimcilik literatüründe genellikle olumlu bir yer edinmiştir. Birden fazla, farklı girişimci ve girişimcilik modeli olabileceği gibi, girişimciliğinde karanlık bir tarafının bulunabileceği gözardı edilmemesi gerekir. Çünkü girişimcilerde de fırsatçı davranışlar görülmektedir (Gorman & Sahlman, 1989; Scarlata & Alemany, 2010). Karanlık tarafa sahip olan girişimcilik modellerinden biri spekülâtif girişimciliktir. Spekülâtif girişimcilik mutlak olumsuz ve karanlık bir model olmamakla birlikte, model olarak başarılı olma olasılığı olduğu kadar suistimale açık yönleri de sahip olması nedeniyle girişimcinin karanlık tarafa kayma olasılığı olan bir girişimcilik türüdür (Uymaz, 2019).

2.1. Spekülâtif Girişimcilik

Kirzner (2010) günümüzde yüksek değişim ve dalgalanma özelliğine sahip piyasayı sosyal arena olarak tanımlar. Piyasa, mal veya hizmeti satan ve alanın, kaynaklara sahip olan ve kullananların mübadele yapabildiği bir eko-sistemdir. Bu mübadelede piyasa oyunlara izin veren hatta bu oyunları ekonomik canlılık açısından teşvik eden sosyal çerçevedir.

Kirzner (1979) pazardaki arbitraj fırsatından faydalanarak gerçekleştirilen girişimciliği spekülâtif girişimcilik olarak tanımlamıştır. Spekülâtif girişimcilik fiyat dengesizliğiyle yani arbitraj temelli yapılan girişimcilik faaliyetleridir (Kirzner, 1973). Arbitrajın temelinde yeni bir ürün, hizmet, üretim süreci, organizasyon yapısı veya dini, milli, siyasi veya sosyal bir durum kaldıraç olarak kullanılıyor olabilir. Spekülâtif girişimci var olan piyasa açığını değerlendirdiği gibi kendisi de bilgisi ile arbitraj fırsatı sağlayan yeni bir ürün veya hizmet kurgulayarak pazarın oluşmasını sağlayabilir.

Spekülâtif girişimciliğin kaynağını oluşturan arbitrajı yüzeysel bir fiyat dalgalanması olarak değerlendirmek yanlış olacaktır. Spekülâtif girişimcilik yalnız mal ve hizmetin yeniden tanımlanması, pazarlanması ve satılmasında değil üretim kaynaklarının toplanması ve üretim sürecinde de söz konusudur (Uymaz, 2019).

‘*Spekülatif girişimciyi, diğer girişimcilerden ayıran özellikler nelerdir?*’ Sorusuna öncelikle genel girişimciliğin özelliklerini tanımlamakla başlamak gerekir. Wales ve diğerlerinin (2016) çalışmalarında, literatürdeki 128 girişimcilik konulu makale üzerinde yaptıkları çalışmanın sonucuna göre; 98 tanesi Miller’ın (1983) ortaya koymuş olduğu girişimciliğin üç boyutu olarak yenilikçilik, proaktiflik ve risk alma olduğunu tespit etmişlerdir. Spekülatif girişimcilerin bu özelliklere ek olarak sahip oldukları özellikler; farkındalık, arbitraj, öz manipülasyon ve yüksek kazanç beklentisidir (Uymaz, 2019).

3. ARAŞTIRMA METEDOLOJİSİ

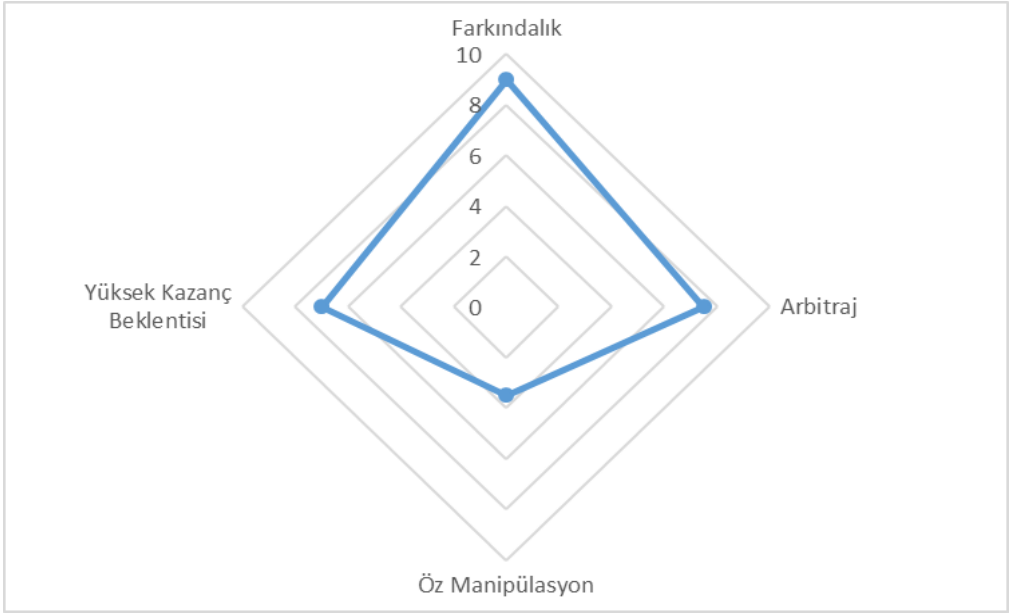
Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden betimsel ve içerik analiz yöntemi seçilmiştir. Nitel araştırmalar araştırma konusu hakkında betimsel, gerçekçi ve ayrıntılı bir resim sunmayı hedeflemektedir. Bireysel ya da toplumsal problemleri anlamada ve açıklamada çoklu perspektifler sunmayı amaçlar. Nitel araştırmada betimleme ve ilişkilendirme nitel veriler ve kavramsal çözümlenmeler yoluyla yapılır (Kıncal, 2017). Bu sebepten dolayı nitel analizde kullanılan verinin ayrıntılı ve derin olması önemlidir. Zola natüralist akımın üyesi olarak romanlarında betimsel, gerçekçi ve ayrıntılı veri sunmuştur. Romanlarını yazmadan önce romanın konusu ile ilgili gözlem yapmış, veri toplamış ve bir cerrah hassasiyeti ile verileri işlemiştir (Zola, 2018).

Betimsel analiz araştırmacı tarafından literatüre uygun belirlenmiş temalara göre verilerin özetlenmesini ve bu belirlenmiş temalara göre yorumlanmasını sağlayan bir analiz yöntemidir. Çalışmada betimsel analiz dört aşamada yapılmıştır. Birinci aşamada araştırmanın veri analizi için gerekli kavramsal çerçevesini oluşturan ana temalar tanımlanmıştır. Böylece verilerin hangi temalara göre sınıflanacağı belirlenmiştir. Ardından, tanımlanan temalara göre roman incelenip veri olarak kullanılacak bölümler belirlenmiştir. Bu aşamada veri olarak seçilen bölümler üzerinden içerik analizi yapılmıştır. Veri olarak seçilen bölümler üzerinden araştırmacı ve diğer 4 akademisyen tarafından içerik analizi yapılmış ve önceden belirlenmiş temalara göre kodlanmıştır. İçerik analizi seçici kodlama ile yapılmıştır. Seçici kodlamada tanımlanmış temalar odaklı kodlama yaklaşımıdır. Seçici kodlama ile çalışmanın temalar çerçevesi içinde kalması, temalar arasındaki ilişkilerin gösterilmesi hedeflenmektedir (Robson, 2015). İçerik analizinin amacı temaların güç analizidir. Bazı temalar daha güçlü faktör olarak öne çıkarken bazıları ise diğerlerine göre etkisi daha sınırlı kalabilmektedir. İçerik analizi kapsamında araştırmacı ve diğer kişilerin kodlama sonuçları toplanıp aritmetik ortalamaları alınmış ve onluk sisteme çevrilerek analizde kullanılmıştır.

İçerik analizinden sonra betimsel analiz kapsamında temalar açıklanmış, temaları ve araştırma sonuçlarını destekleyici romandan alıntılar yapılmıştır (Yıldırım & Şimsek, 2016).

4. ANALİZ SONUÇLARI

İçerik analizi için yapılan kodlama sonuçlarına göre farkındalık birinci sırada gelen faktör, takibinde arbitraj ve yüksek kazanç beklentisinin geldiği tespit edilmiştir. Öz manipülasyon ise diğer faktörlere göre öne çıkmayan bir faktör olarak tanımlanmaktadır.

Şekil 1. İçerik analizi değerlendirme sonucu

4.1. Farkındalık

Farkındalık, spekülative girişimcinin sahip olduğu bilgiden kaynaklanan, girişimciliğin temelini oluşturan ve bireydeki girişim fırsatının teşhisinden gelen uyarılmışlıktır. Farkındalığı oluşturan bilginin içeriğini pazardaki boşlukların, hataların ve dengesizliklerin keşfi oluşturmaktadır (Kirzner, 1999).

Bireyi spekülative girişimciye dönüştüren farkındalığın oluşması için bireyin büyük bir veriye sahip veya yatırım yaptığı alanın uzmanı olmasına gerek yoktur. Temel düzeydeki bilgi bile farkındalığın oluşması için yeterli olabilmektedir. Keşif süreci ve farkındalığın oluşması doğrusallık özelliği göstermez, raslantısal bir durumdur (Gunter, 2012). Girişimciler yatırım kararlarının sistematik bir analiz süreci sonucunda değil, anlık teşhis sonucu, yine anlık verilen kararlar ile olduğu tespit edilmiştir (Dew, Read, Sarasvathy, & Wiltbank, 2015). Farkındalık yalnız girişimin başlangıcında değil girişimin tüm aşamalarında birçok kaynaktan gelen yeni bilgi ile yenilenen içeriğe sahiptir ve girişimciliğin tüm aşamalarında etkili olmaktadır.

Zola'nın Para romanında ana karakter ve spekülative girişimci Saccard'dır. Fakat spekülative girişimcilik sürecinin inşa edildiği projeler başka bir karakterin, Gorges Hamelin isimli Fransız ülkücüsü bir mühendisin projeleridir. Hamelin, mühendis olarak Doğu'nun üzerine ölü toprağı atılmış zenginliklerini yol, maden, gemi şirketi ve liman yaparak oraları sanayi ve ekonomik açıdan geliştirecek, Fransız ülkücüsü olarak da oraları muassır medeniyet seviyesine çıkaracak ve Fransa'nın hizmetine sunacak projeler yapmıştır. Saccard ise bu projelerin altın yumurtlayan bir tavuğa dönüşebileceğini gören, Hamelin yerine girişimcilik sürecini kurgulayan, eko-sistemi kuran, gerekli sermayeyi bulan ve operasyonu yöneten müteşebbis beydir.

“Gorges Hamelin çok koyu Katolik olarak yetiştirilmişti, çocukluğunda öğrendiği dini muhafaza ediyor, büyük bir inançla, ibadetini yapıyor... Ölmüş medeniyetlerin külleri altında uyuyan, bu köhne toprağı uyandırma hülyalarını benimsiyordu. Hamelin fikirlerle ve planlarla tıklım tıklım dolu koskoca bir tomar biriktirmişti... Afrika'nın, İspanya'nın, İtalya'nın, Yunanistan'ın, Mısır'ın, Asya'nın bütün limanlarına, hatta Karadeniz'in nihayetine kadar her limana hatlar tesis ederek teknil Akdeniz'i işletecek, oranın hükümdarlığını sağlayacaktı... Bir gümüş madeni var ki yaptığı hesaplara göre, işletilmesi muazzam karlar getirecekti. Bu çok zengin memleketin, içinde uyuşup kaldığının durgunluğun ilk sebebi, rahat ve süratli nakil vasıtalarının yokluğudur... Şimdi demiryolları çöl sınırlarına kadar sokulursa, tasavvur edin bu ne büyük bir inkılap olur! Sanayi ve ticaret on misline yükselir, medeniyet galebe çalar, Şarkın kapıları, nihayet, Avrupa'ya açılır... İstanbul, Halep, Şam, Trabzon, İzmir, Bursa, Erzurum, Sivas demiryolu. Hünkârdan imtiyazın tamamı alınır alınmaz... İstanbul'da bir banka açmaktan bahsediyordu... Mühendis, hem çok sezgi sahibi bir teşkilatçı idi, hem yurttaş olarak çok iyi düşünüyordu. Bu suretle Şark kazanılmış, Fransa'ya verilmiş olacaktı” (s.55-58).

Girişimcinin farkındalığı subjektif bir durumdur. Farkındalık girişimcinin sahip olduğu bilgiyi yorumlamasından kaynaklanmaktadır. Bilgi açık olsa bile aynı bilgiyi diğer bireyler farklı yorumladığı, anlamlandırdığı ve kullandığı için girişimcide oluşan farkındalık onlarda oluşmamaktadır. Farkındalık sonucu ortaya çıkan girişimcilik bireyin yaratıcı yönünün bir sonucu diğer bireyler içinse girişimcilik açısından başarısız oldukları bir durumdur (Shane & Venkatarman , 2000). Hatta birçok birey girişimcilik fırsatının karla sonuçlanacağına ikna bile olmayabilir (Gunter, 2012). Bunun için spekülâtif girişimcinin farkındalığı öznel ve subjektif bir durumdur. Saccard, Hamelin'in projelerindeki potansiyeli görmüş ve farkındalık Hamelin'de değil Saccard'ta oluşmuştur.

“Hâkimiyet bize geçince, Filistin Krallığını tekrar tesis ederiz. Papayı oraya oturturuz... Başlangıçta, Yafa deniz limanı olmak üzere Kudüs ile iktifa edilebilir. Sonra, Suriye istiklalini ilan eder. Kudüs'e ilhak edilir. Bilmiş olun ki, Papalığın, aleyhinde hazırlanan hakaretler karşısında; artık Roma'da kalamayacağı günler yaklaşmıştır. İşte o gün hazırlıklı olmalıyız... Bu iş Katoliklik için yeni bir devir, bir zafer devri olacak... Tahti mukaddes makamlar diyarında bulunursa, kendisi, Mesih'in söz söylediği mukaddes arzdan, Mesih adına konuşursa, nasıl bir şaşa ile parlayacak, ne büyük bir nüfuz saçacak! O diyar onun hakkıdır, ülkesi orası olmalıdır. Hem müsterih olun, o ülkeyi kudretli ve kuvvetli bir ülke yapacağız; bütçesini, memleket kaynaklarının garantisi ile hisse senetlerini bütün dünya Katoliklerinin kapıyaacağı büyük bir banka tarafından destekleyerek, onu siyasi keşmekeşlerden koruyacağız. Saccard onun, derin Katolik inancıyla söylediği bu sözleri, hayretten ağzı bir karış açık dinliyordu. Saccard, işe akli yatmamakla beraber, projenin ölçüsüzlüğünden hoşlanmış, gülümsemeye başlamıştı; buluşun verdiği neşe ile haykrarak, bankaya bir isim takmaktan kendini alamadı: Merkadı İsa Hazinesi...” (s.75-76).

“Saccard, henüz hiç kimseye açmadığı büyük oyuna, haftalardan beri tasarladığı muazzam işe atılacaktı; bu iş, o kadar etraflı bir şeydi ki, başarlısa da bozulsa da kâinatı altüst edebilecek şekilde tertiplenmişti, bizzat Saccard bile ürküyordu” (s.13).

Spekülâtif girişimci farkındalığı ile sanal bir fırsatı, gerçek bir şey olarak da tanımlayabilmektedir (Murray, 2018). Girişimci daha önce spekülasyon düzeyinde olan bir şeyi gerçekliğini kurgulamakta ve gerçeğe dönüştürmektedir. Bu durum bir spekülâtif

realizmdir (de Monthoux P. G., 2015). Saccard farkındalığı ile sanal bir şeyi gerçekliğe dönüştürmekte, onu tanımlamaktadır.

“Mahut planlar koleksiyonunu işleteceklerdi. Saccard’ın cırlak sesi ile her şey canlanıyor, aşırı bir mana alıyordu. Önce Akdeniz’e el koyuyorlar, birleşik yolcu gemileri genel kumpanyası vasıtasıyla orayı fethediyorlardı. Saccard, istasyon tesis edilecek olan sahildeki bütün memleketlerin limanlarını birer birer sayıyor, silinmiş klasik hatıraları, kendi hava oyuncusu heyecanına kattıyor, eski dünyanın bildiği biricik deniz olan bu denizi, etrafında medeniyetin geliştiği bu denizi, suları Atina, Roma, Tyr, İskenderiye, Kartaca, Marsilya gibi şehirleri, Avrupa’ya vücut vermiş bütün bu kadim şehirleri yalayan mavi denizi göklere çıkarıyordu. Bu geniş Şark yolu elde edildikten sonra, Suriye’de, Karmel Gümüş Madenleri Şirketi’ni kurarak bu küçük işle çalışmaya başlıyorlardı. Bu iş ayaküstü, şöylece birkaç milyonluk bir kazançtan ibaretti, fakat mükemmel bir başlangıçtı. Çünkü gümüş madeni keşfi, toprak altında gümüş bulunması, kürek kürek gümüş toplanması, halka her zaman heyecan verecek bir şeydi. Hele Karmel gibi azametli ve akis bırakacak bir isim takmak mümkün olursa. Saccard lakırdıyı, asıl iri parçaya, Şark Şimendiferleri Kumpanyası’na getiriyordu. Bu bahse gelince coşuyor, çünkü küçük Asya’nın bir başından öte başına, bir ağ gibi atılacak olan demiryolu şebekesi, onun nazarında asıl spekülasyonda, paranın can damarıydı. Asırların cehaleti ve tozu altında gizli kalan, hesapsız derecede zengin, henüz el sürülmemiş yeni bir av gibi, bu eski dünya bir çırpıda ele geçirilecekti. Saccard, bu hazineyi seviyor, seziyor, savaş kokusu alan bir muhabere atı gibi konuşuyordu” (s.71).

Spekülatif girişimcilik fırsatı diğer bireylerin fikirsizliğinden, zaaflarından veya özel olarak tasarlanmış ürün veya hizmeti tercih etmelerinden ortaya çıkmaktadır. Girişimci diğer bireylerin bilgiye sahip olmadığını veya sahip olsa bile onlarda oluşan farkındalığın girişimciliğe neden olamayacağını, bu durumun ise kendisi için bir avantaj sağladığının farkındadır.

“Saccard ağaçlar boyunca ilerleyerek, Notre-Dane-des Victoires sokağına doğru ağır ağır ilerliyordu... Bir otelin penceresinde, taşralı bir aile, çoluk çocuk, ağızlarını bir karış açmışlar, etrafı seyrediyorlardı. Saccard, gayriihtiyari başını kaldırıp bu adamlara bakmış, şaşkınlıklarına gülümsemiş, eyaletlerde daima hissedarlar bulunacağını düşünerek müteselli olmuştu” (s.21).

“Saccard inat etti, o tarassut ve tehdit mevkiinde ayakta durdu. Sütunlu galerinin boşalmasını, bütün o ateşli yorgun kalabalığın, aheste bir dağılıyla merdiven basamaklarını kaplayışını seyretti... İnsan selinin arkası kesilmiyordu; bu, istismar edilecek olan ezeli kalabalıktı, yarının hissedarlarıydı. Çünkü bu büyük hava oyunu lotaryasının önünden, orada olup biten işleri içlerinde pek az kimse kavrayabiliyordu” (s.45).

Kirzner (1979) piyasada iki tür insan bulunduğunun altını çizer. Birincisi alternatif model kurgulanmasının peşinde olan ve girişimcilik davranışları gösteren kişilerdir. Diğeri ise tanımlanmış modellerden birini seçen ve bu çerçevedeki amaç ve araçlarla optimizasyonun peşinde olan kişilerdir. Bu ikinci tür kişiler tüketicilerdir. Ekonomik aktör olan tüketiciler Mises’in homo agens (Mises, 1990, Mises, 2003) yani zayıf, saf, hatta aptal, düşüncesiz ve kötü yönlendirilmiş kişiler olabilirler. Herkes kar için ince hesaplar içinde olan bir girişimci değildir. Homo agens olabilecekleri gibi tercih edilen haz, psikolojik veya dini bir durum tüketici birey için önemli bir karar kıstası da olabilir. Bu kişiler homo agens kapsamında da değerlendirilebilirler. Her ne kadar bilinçli tercih yapmış olsalar da homo economus açısından

değerlendirildiği zaman davranışları birer hata olarak görülecektir. Homo agens davranışının alt yapısında birçok neden bulunabilmektedir. Örneğin, Lee ve diğerleri yerel kültür özelliklerinin bireylerin spekülâtif yatırım ve harcama davranışları üzerinde etkili olduğunu tespit etmişlerdir (Lee, Pantzalis, & Park, 2019). Spekülâtif girişimci farkındalığı sayesinde hedefteki tüketiciler veya kaynak sahipleri için istediği davranışların ve tüketimin oluşması için piyasa kültürünün oluşmasını da sağlamaktadır. Girişimcilik sürecinin başında değil sonuna kadar farkındalık spekülâtif girişimcinin karar ve davranışlarının kaynağıdır.

“Kontes Prensesin, kendisine Bank Üniversal’den nasıl bahsettiğini anlattı. Bu banka, dinle alakası olmayanların nazarında, şüphesiz, bütün öteki bankalar gibi bir kredi müessesesi idi, fakat erbabinca, itiraz kabul etmez öyle kutsi, öyle yüksek ve şerefli bir gayesi vardı ki, en koyu itikat sahiplerinin vicdanını bile susturacaktı. Kontes: Hâsıla efendim şimdiye kadar aleyhinde bulunduğum bir şeyi yapmaya karar verdim... Evet, paramı (kızının çeyiz parasını) işletmek, faizli bir işe yatırmak hiçbir zaman aklımdan geçmemiştir; eskimiş hayat telakkileri, bir parça budalalık haline gelmeye başlayan kuruntular...” (s.124).

“Saccard bir kere daha rikkate geldi, hatta biraz evvel Kontes, kızının çeyizini kendisine emanet ettiği zamankinden daha büyük rikkate geldi. Bu sade insan, Dejoie metelik metelik tırtıklararak para biriktiren ufacak sermayedar, inançlı, güvenli halkın, kalabalık ve sağlam müşterileri teşkil eden büyük halk tabakasının, bir kredi müessesesini yenilmez bir kuvvetle silahlandıran mutaassıp ordunun ta kendisi değil miydi? Bu adamcağız, henüz hiç neşriyat yapılmadan böyle koşup geldiğine göre, gişesi açıldığı zaman kim bilir ne olacaktı. Saccard, bu ilk küçük hissedara bakarak rikkatle gülümsüyor, bu işte, çok büyük bir başarının müjdesini görüyordu. (s.129). Dejoie, Saccard’ın karşısında el pençe divan duruyor, en ehemmiyetsiz sözlerini kehanet gibi karşılıyor, Saccard’ın orada bulunduğunu bildiği zaman, gizli düşüncelerini öğrenmek, Tanrının, mabedin derinliğinde neler söylediğini işitmek ihtiyacına karşı koyamıyordu” (s.188).

Farkındalık girişimin düşünceden eyleme geçmesini sağlayan bir durum olmakla birlikte girişimcilik sürecinin tüm aşamalarında etkin olan ve içeriği sürekli güncellenen bir durumdur. Hatta girişimci teşebbüsünün sona erdirilmesi kararını yine farkındalığına dayalı olarak almaktadır.

4.2. Arbitraj

İçerik analizi kapsamında yapılan değerlendirmeye göre farkındalıktan sonra ikinci önemli faktör arbitrajdır. Spekülâtif girişimciliğin kaynağı başta fiyat olmak üzere piyasada birçok alanda bulunan ve arbitraj fırsatını sağlayan dengesizliklerdir. Bazıları hali hazırda var olan bazıları ise suni olarak oluşturulan bu dengesizlikler girişimciler için arbitraj fırsatını doğurmaktadır.

Spekülâtif girişimcilik kapsamında arbitraj finanstaki anlamı ile farklı pazarlardaki fiyat farklılıklarından kar sağlama gibi dar kapsamlı yaklaşmak yerine daha geniş anlamda ele alınmalıdır. Arbitraj finansal açıdan spekülâtif girişimci lehine olmaktadır. Arbitraj kaynağı yeni bir üretim veya hizmet sistemi olabileceği gibi ekonomik, dini, milli veya sosyal bir olgunun yansması, ekonomik faydaya dönüşmesi de olabilir. Spekülâtif girişimci diğer aktörlerin duyarlılıklarını ekonomik fayda sağlamak için kaldıraç olarak kullanarak fiyat veya maliyet avantajı sağlamaktadır. Bu yüzden arbitraj yalnız ürünün yüksek fiyattan satılması süreci için düşünülmemesi gerekir. Tüm girişimcilik süreci için geçerli bir durumdur. Örneğin girişimcinin hiçbir mal veya kaynağa süreç içinde sahip olmasına bile gerek yoktur. Yalnızca

diğer aktörlerin kendi fikrine yatırım yapmasını sağlaması yeterlidir (Kirzner, 2010). Bunun için girişimcinin yalnız kaldıraç görevi görecektir, arbitrajı sağlayacak bir neden göstermesi gerekir. Girişimci burada sahip olduğu farkındalıkla diğer bireyleri manipüle ederek girişim sermayesi de dahil olmak üzere diğer tüm kaynakları ucuza temin edilebilir. Bu sayede girişimci sıfır veya çok düşük maliyetle ihtiyaç duyduğu sermaye, arazi, fabrika hatta emek gibi üretim kaynakları elde edebilir (Casson, 2010).

“Papanın, dini reisi ve hükümdar olarak Kudüs’te yerleşmesi, bütün dünyayı Hristiyanlarının hissedarı olmaktan şeref duyacakları bir banka tarafından desteklenmesi ne azametli bir hadisedir. Bu, o kadar güzel bir şeydi ki, prenses, bu fikrin asrın en büyük fikri, temiz süt emmiş, dini bütün her insanı heyecanlandırmağa layık fikir olduğunu söyledi... Bu iş kullanılırsa dünyayı yerinden kaldırılmasına imkân veren manivela idi! Saccard’ın yatırım teklifini reddetmişti, sahip olduğu milyonları fakirlere iade etmek, onlardan asla bir santim faiz almamak üzere ettiği yemine sadık kalmak kararındaydı... Bank Universal’i teşkil edilir edilmez, Prensesin konağında tesis etmeyi düşünmüştü... Prenses, önce, her türlü para muamelesine karşı duyduğu kini yüzünden, mal sahibi sıfatıyla, bu teklifi reddetmişti. İşin içine din karışınca, gayenin büyüklüğünden mütehasıs oldu, muvafakat etti. Bu Prenses d’Orviedo için son derece büyük bir müsaadekarlıktı” (s.109).

Farkındalığa sahip spekülâtif girişimci diğer bireylerin öğrenmelerini de etkileyebilir. Spekülâtif girişimci malı veya hizmeti ile ilgili bilgiyi karşı tarafa gönderirken bilinçli olarak mesajı, örneğin kullandığı kelimeler, renk, fotoğraf veya müzik ile yine karşı tarafın öğrenmesini, kendisinin istediği yönde, seviyede farkındalık oluşturacak ve ürün veya hizmeti tüketmeye teşvik edecek şekilde düzenleyebilir (Kirzner, 1979). Yani spekülâtif girişimci girişimcilik sürecinin tüm aşamalarında diğer bireyleri manipüle edebilmekte, pazardaki diğer aktörleri uyarabilmektedir (Kirzner, 1999). Girişimci müşteri ve tedarikçilerini uzun dönemli yazılı veya psikolojik sözleşme ile bağlayabilmek için bile manipüle edebilmektedir. Bu sayede üretim maliyetlerini düşürüp ve müşteri sadakatini sağlayarak arbitraj fırsatını devam ettirebilir (Casson, 2010).

“Saccard aradığı unvanı nihayet bulmuştu: Bank Üniversal kelimeleri, henüz karanlık olan odada, alevden harflerle yazılmış gibi, gözünün önünde birdenbire parıldamıştı... Bank Üniversal, sade, azametli, her şeyi içine alıyor, dünyayı kuşatıyor...” (s.79)

“Veznelerde şıkırdayan altın sesleri arasında göze çarpan şey, bir ciddiyet edası, belli belirsiz bir kilise cemağâhi eseri taşıyan bir eski zaman dürüstlüğüydü... Bankaya girildiği zaman, sofu bir eve girildiği hissi uyandırıyor... Başlangıç için, pek fena değil. Ailevi bir hal var. Adeta küçük bir kilise gibi. Saccard beklenmedik vaziyetlerden faydalanmayı prensip edinmiş olduğu için, binanın bu somurtkan görünüşü üzerinden işlemeye koyuldu, memurlarının genç rahipler gibi davranmalarını emretti, artık bankanın içinde, ölçülü bir sesle konuşulmaya, para alışverişi tam manasıyla papazca bir yavaşlıkla yapılmaya başladı” (s.139-140).

Arbitrajı devam ettirmek isteyen spekülâtif girişimci kazandığı yeni bilgi ile yeni bir farkındalığa sahip olabilir. Bu değişim spekülâtif girişimciyi yeni arayışlara ve keşiflere yönlendirmektedir (Wadson & Casson, 2010). Saccard girişimcilik sürecinin başında banka merkezini mütevazı bir kilise gibi kurgularken, yeni yaptırdığı merkezi binayı küçük bir saray olarak, ihtişamlı bir ortam olacak şekilde inşa ettirmiştir. Bu tarz değişikliğinin amacı spekülâtif girişim sürecinde arbitraj fırsatının devamını sağlamaktır.

“15 Nisan 1876 tarihinde Saccard, Ünersalı şahane bir tesisata kavuşturmak için tasarladığı azametli binanın açılış törenini yaptı. Binanın hem mabede hem de çalgılı kahveye benzeyen, süslerle bezenmiş cephesindeki aşırı lüks sokaktan geçenleri durduruyordu. Binanın içerisi ihtişam dolu idi, kasalarındaki milyonlar, duvarlar boyunca pırıl pırıl yanıyordu. Kırmızı kadife kaplı, yaldızlı eşya ile döşenmiş, bir opera salonu kadar muhteşem meclis odasına, merasim merdivenlerine çıkılıyordu. Her taraf halularla, örtülerle, göz kamaştırıcı zengin eşya döşeli kalem odaları ile dolu idi. Hisse senetleri servisinin bulunduğu zemin katının duvarlarına, muazzam kasalar gömülmüştü; bölmeleri şeffaf camlar gerisinde, içi perilerin hesapsız hazineleriyle dolu, masallardaki fiçılar gibi dizilmiş fırın kadar derin ağızlarını açmış bu kasaları halk görüyordu. Sergiye doğru yola çıkan kralları ile beraber milletler de, oraya gelip gezebilirlerdi. Her şey hazırđı, yeni banka binası, gözlerini kamaştırmak, güpegündüz parıl parıl yanan altının mukavemet edilemez tuzağına birer birer yakalamak için onları bekliyordu. Saint-Lazare sokağındaki zemin katının huşu loşluğuna, manastır sessizliğine alışık müşteriler, katları gürlütüleriyle dolu, aydınlık içinde yüzen Londres sokağındaki kâşaneye girdikleri zaman ne diyeceklerdi? Saccard, bu müşterilerin hayranlıktan ve sayğıdan donup kalacaklarını, beş frank yatırmaya gelenlerin, şerefelerini düşünerek, itimattan başları dönerek ceplerinden on frank çıkaracaklarını söylüyordu. Nitekim haklı çıkan, aşırı şatafat meraklısı Saccard oldu. Sakin mahallelerde oturan sofu küçük irat sahipleri, şimendiferden o sabah inmiş fakir köy papazları, kapının önünde, ağızları bir karışık, hayran hayran bakıyorlar, bu bankaya para yatırdıkları için memnuniyetlerinden yüzleri kıpkırmızı kesilerek çıkıp gidiyorlardı” (s.235-236).

Saccard hatta arbitraj fırsatının devamı için birçok düzenleme ve araç planlamıştır. Örneğin bir Katolik Dünyasını temsil eden Esperance, diğeri saygın bir ekonomi gazetesi olan La Cote Financiere isimli iki gazeteyi satın almış, hayatın önemli aktörlerinden din adamları ve kadınların haçlı seferlerinin birer şövalyesi gibi kutsal bir görev duygusu ile arbitrajın devamı için çalışmalarını sağlamıştır.

“Katolik cenahtan, Saccard’ın kardeşi maliye nazırının en acımasız eleştirenlerden, Papa ve Katolik yanlısı Esperance’yi satın alarak Jantrou isimli güvendiği bir gazeteciyi başına geçirmişti. Esperance’in müdürü olduğu, bizzat rakiplerinin bile ‘son derece edebi’ mahiyette olduğunu tasdik ettikleri itinalı ve süslü üniversite diliyle siyasi makaleler yazdığı halde, Saccard’ın gizli ajanlığını, ince işlerini, özene bezene idare eden adamıydı. Birçok işleri arasında, Bank Universal adı etrafında geniş bir propaganda teşkilatı kuran da o olmuştu. Kıyamet gibi intişar eden küçük mali gazetelerden on kadarını seçmiş, satın almıştı... En hayasız propagandalara kapılıp milyonlar yağdıracak kadar cahili olan, her masala inanmağa hazır halk sürüsünün kara cehaletine karşı duydukları zeki iş adamı istihfafi seziliyordu” (s.176-179).

“Notre-Dame Kilisesi’nde büyük perhizin son günü bir vaiz, Karmel gümüş madenini ima eden sözler söylemiş, ‘bu maden Allah’ın imanlı Hıristiyan kullarına bir hediyesidir’ demişti” (s.239).

“Bilhassa kadınlar heyecanlı idiler... Yeni bir haçlı seferi başlamıştı. Pierre l’ermite’in ve Saint-Louis’in haçlılar tarafından başarılamayan Asya’nın fethi işini, küçük altın keseleriyle onlar deruhte ediyorlardı. Hepsi, iyi malumat almış gibi gösteriş yapıyorlar, önce Ankara’dan ve Halep’ten geçmek üzere Bursa ile Beyrut arasında açılacak olan ana hattı teknik tabirlerle anlatıyorlardı. Bundan sonra İzmir-Ankara iltisak hattı gelecek, daha sonra Erzurum ve Sivas’tan geçmek üzere Trabzon’la Ankara arasında bir hat yapılacaktı. Ondan

sonra da Şam'la Beyrut arasındaki hat dönecekti. Sözün burasına gelince gülümsüyorlar, göz kırıyorlar, fisıltı halinde seslerle, bütün bunlardan sonra bir başka hat daha çekileceğini söylüyorlardı. Ama bu, uzun zaman alacak, Beyrut'tan Kudüs'e... Garp, İran'ı, Hindistan'ı Çin'i de kazanmış olacaktı. Adeta güzel dudaklarından dökülen bir kelime ile halifelerin ele geçen hazineleri harika bir bin bir gece masasında şaşaalara saçıyordu. Ancak rüyalarda görülebilen neviden mücevherler, kıymetli taşlar Londres sokağındaki binanın kasalarına yağmur gibi yağarken Karmel gümüş madeninin buhurdan buram buram tütüyor, bu zarif ve buğulu tarihi kadim masallarından yapıma zemin taşkın kazanç iştahlarını lahutleştiriyordu. Böylece yeryüzü cenneti tekrar ele geçirilecek, mukaddes arz kurtarılacak, din, ta beşeriyetin beşiğinde galebe çalacaktı. Kadınlar, bunları söyledikten sonra susuyorlar, daha fazla bir şey söylemek istemiyorlardı, saklamaları gereken şey gözlerinde pırıldılar yapıyordu. Bu, kulağa bile söylenmezdi. Birçokları, bu söylenmeyecek şeyin ne olduğunu bilmiyorlar, biliyormuş gibi görünüyorlardı. Bu işin sırrı idi, belki asla vukua gelmeyecekti, belki de, günün birinde, yıldırım gibi patlayacaktı. Kudüs, Osmanlı padişahından satın alınarak, papaya verilecek, Suriye papaya ülke olacaktı; bir Katolik bankası, Merkad-ı İsa adı ile papalığın bütçesini sağlayacak, bu banka, papalığı, siyasi gaillelerden kurtaracaktı. Hâsılı, Katoliklik gençleşecek, mesuliyetlerinden sıyrılacak, yeni bir nüfus kazanacak İsa'nın can verdiği dağın tepesinden dünyaya hâkim olacaktı” (s.240-241).

Mises (2012) yöneticilerin sermaye kullanımında riskli davranışlar sergileyebileceğini belirtmiştir. Yalnız yöneticiler değil spekülâtif girişimci hem sermayeyi hem de diğer aktörleri (örgüt üyelerini, müşterileri, diğer örgütleri) riske atabilir. Her ne kadar girişimci olarak sorumlu kişi görülseler de üretim kaynaklarının sahibi olmazsa daha riskli kararlar verebilir. Alınan büyük riske karşılık kazanılacak yüksek kar spekülâtif girişimciler tarafından rekabetçi davranışlarının sonucu, farkındalıklarının ve aldıkları riskin ödülü olarak görülmektedir (Kirzner, 2001).

“Emek insanı yaşatamıyordu, yalnız yoksullarla budalalar çalışıyorlar, başkalarını besliyorlardı. Varsa yoksa hava oyunu idi; hava oyunu, bir gece içinde, bir çırpıda refah, debdebe, geniş hayat sağlıyordu, bütün bir hayat sağlıyordu” (s.44).

“Saccard: Bütün mesele rizikodadır, bir de gayenin büyüklüğünde. Azameti akillara hayret veren bir proje lazım; son derece büyük bir kazanç ümidi, ilk sermayeyi alıp götürmediği takdirde bir çırpıda on misline çıkaran piyango gibi bir kazanç ümidi lazım; o zaman ihtiraslar tutuşur, hayat sükün eder, herkes parasını getirip koyar, toprağı yeni baştan yoğurabilirsiniz. Bunda ne kötülük görüyorsunuz? Riziko, isteyerek girilen, sayısız insan arasında, herkesin servetine ve cüretine göre, ayrı ayrı ve mahdut miktarlarda taksime uğramış rizikodur. Kayıp olabilir, ama kazanç da vardır; iyi bir numara çekmeyi ümit edersiniz; ama fena bir numara çıkması ihtimalini de her zaman göze almak lazımdır; hem, beşeriyetin tesadüfî denemekten, her şeye onun kaprisi sayesinde erişmekten, hükümdar olmaktan, tanrı olmaktan daha inatçı, daha ateşli emeli yoktur! Gudermann: Makul olun canım... Mutlaka top atacaksınız, riyazi bir neticedir bu. Çünkü haddinden fazla heyecanlısınız, fazla hayalperestsiniz; sonra başkalarının parasını kullanarak iş yapınca, sonu daima fena olur” (s.113-114).

4.3. Öz Manipülasyon

İçerik analizi kapsamında yapılan değerlendirmede en az etkili olan faktör olarak görülmektedir. Fakat spekülative girişimcilik sürecinin kritik dönemlerinde öz manipülasyon ortaya çıktığı için sürecin devamını ve girişimcinin motive olmasını sağlamaktadır. Farkındalık veya arbitraj gibi sürekli aktif olan bir durum değil aksine kritik dönemlerde girişimcilik için hayati karar aşamalarında ortaya çıkmaktadır.

Girişimci farkındalığı ile bir vizyon kurgularsa girişimcilik süreci başlamış olur. Girişimcilik sürecinde girişimci birden çok değerlendirme yapmak ve karar vermek zorundadır. Farklı aşamalarda kontrol edilemeyen birçok faktör ve yüksek riski barındıran ortamda faaliyet göstermek hiç de rasyonel görülmez. Bununla birlikte girişimcilik sürecinde aldığı kararlarla dini, milli ve toplumsal değerlerle çatışma olasılığını kabul etmesi gereklidir (Uymaz, 2019).

Spekülative girişimci değerleri, inançları veya rasyonelitesi ile çatıştığı bazı karar ve davranışları rasyonelleştirme süreci yaşamaktadır. Rasyonelleştirme süreci sonucu tutumlar değişmekte, yeni karar ve davranışları destekleyici yeni tutumlar ortaya çıkmaktadır. Bu aşamada spekülative girişimci teşebbüsü başarılı olduğu zaman elde edeceği faydanın etkisi ile motive olmaktadır. Spekülative girişimci ‘bulan-yaratan-tutan’ (finder-creator-keeper) (Kirzner, 1973) ilkesinden yola çıkarak rasyonelleştirme ve meşrulaştırma kurgulamaktadır. Farkındalık ve girişimcilik olmadan bir kar oluşamayacağı için mülkiyetten daha önemli olan karı meşrulaştırmaktır. Öz manipülasyonda spekülative girişimcinin kendini kendini manipüle etmesi kadar motive etmesi de gerekir.

“Kadının için için duyduğu heyecana, sesini titremesine Saccard bile şaşıtı. Kendisini, o zamana kadar, ancak aşırı derecede şairane heyecanlar duyduğu anlarda Kudüs'ten bahsediyor, esas itibariyle bu divanecce projeden kaçınıyor, bunda gülünç bir mahiyet seziyor, tasarısı alaya hedef olursa, kendisi de gülüp geçmeye, sarfınazar etmeğe hazır bulunuyordu. Kızını alıp gelen bu mübarek kadının acıklı müracaatı, kendisiyle bütün taallukatının, bütün asil Fransızların inanıp şevke geleceklerini anlatırken sesini aldığı derin ifade şiddetle dikkatini çekiyor, hülyadan ibaret bir fikre vücut veriyor, onun sahasını sonsuz derecede genişletiyordu. Demek ki, bu iş, kullanırsa dünyayı yerinden kaldırmasına imkân verecek bir manivela idi! Çok kolay intibak etme kabiliyetiyle, birdenbire, vaziyeti kavradı, sesiz sedasız takip edeceği bu nihai zaferden, o da esrarengiz tabirlerle bahsetti. Sözleri suzişli idi, gerçekten imana ermişti, papalığın, geçirdiği buhran yüzünden onun eline verdiği hareket vasıtasının mükemmelliğine iman ediyordu. Planlarının menfaati inanmayı icap ettirir ettirmez inanmak gibi mükemmel bir istidada sahipti” (s.124).

“Dejo ve kızı... Elli yaşlarında kadar, uzun boylu, sıksa bir adam gözüne ilişti; yabanlıklarını giymiş bir işçiye benzeyen bu adam yanında, narin ve solgun, on sekiz yaşında güzel bir kız vardı. Kızımın çeyizi için... ‘Zatâliniz büyük işlere girişiyormuşsunuz, dostlarınızla tanıdıklarınıza, dilediğiniz kadar kazandırabilecekmisiniz... Bizimle lütfen alakadar olsanız, bize hisse senedi vermeğe razı olsanız...’ Saccard bir kere daha rikkate geldi, hatta biraz evvel Kontes, kızımın çeyizini kendisine emanet ettiği zamankinden daha fazla rikkate geldi. Bu sade insan, metelik metelik turtuklayarak para biriktiren ufak sermayedar, inançlı, güvenli halkın, kalabalık ve sağlam müşterileri teşkil eden büyük halk tabakasının, bir kredi müessesesini yenilmez bir kuvvetle silahlandıran mutaassıp ordunun ta kendisi değil miydi? Bu adamcağız, henüz hiç neşriyat yapılmadan böyle koşup geldiğine

göre, gişesi açıldığı zaman kim bilir ne olacaktı. Saccard, bu ilk küçük hissedara bakarak rikkatle gülümsüyor, bu işte, çok büyük bir başarının müjdesini görüyordu. Parayı getirdim... Arandı, cebinden bir zarf çıkardı, Saccard'a uzattı. Saccard, bu son hareket karşısında, hayran, hiçbir şey söylemeden, kumildamadan duruyordu. O zamana kadar nice servetlerin hakkından gelen bu müthiş korsan, nihayet, bu inançlı adamı da zengin etmeyi, namusuyla kararlaştırdı. Saccard, o anda, bu iki zavallıya gerçekten servet kazandırdığına inanıyor, kendi üzerine ve etrafına yağacak olan altın yağmurundan, onlara da hisse ayırıyordu” (s.126).

4.4. Yüksek Kazanç Beklentisi

Spekülatif girişimci diğerlerinin sahip olmadığı farkındalığın ve aldığı risklerin sonucu olarak yüksek kazanç beklentisine sahiptir. Spekülatif girişimcilikte arbitraj fırsatı girişimciye daha büyük kar sunmakta ve bununla motive olmaktadır. Girişim başarılı olursa sağlayacak olduğu ekonomik fayda kendisi için büyük bir anlam ifade etmektedir. Kirzner (1979), pazarın bireylerin karar ve davranışları ile kendisini yenileyeceğini bu süreçte girişimcinin karını azami seviyeye getirmeye çalışacağını vurgulamaktadır. Spekülatif girişimci farkındalığı ile arbitraj fırsatını yakalamakta veya kurgulamaktadır. Bu fırsat veya kurgu sonucu yüksek kazanç beklentisi girişimcilik sürecinin en başından itibaren bulunmaktadır.

“Üç sene içinde üç defa hisse senedi çıkartılmıştı, sermaye yirmi beş milyondan elli, yüz, yüz elli milyona fırlamış, mucizeli bir inkişaf müjdeleyen bir ilerleme kaydetmişti.” (s.251).

Bunun için diğer girişimciler için önemli kriterler olan kazanılmış olan pazar payı, marka tanınırlığı veya sahip olunan müşteri güveni spekülatif girişimcilerin öncelikleri değildir. Spekülatif girişimcilerde girişimin başarılı olması, sürdürülebilirlik sağlanmış olsa bile en nihai hedef belirli bir seviyede finansal anlamlılıktır.

“Bütün işler yolundaydı. Birleşik Gemiler Genel Kumpanyası'nın ilk bilançosu parlak olacağına benziyordu, yeni nakliye vapurları, mükemmel tesisatları ve daha fazla olan süratleri sayesinde yüklü hasılat yapıyorlardı. Gümüş madeni, şimdi orada, tam işletme halindeydi. O vahşi yer adamcıl olmağa başlıyordu. Vadinin şimalini tıkayan muazzam kaya yığınları altında kaynaklar bulunmuştu... Maden çıkarma makineleri, sabahtan akşama kadar harıl harıl işliyor, kamçılar şaklıyor, yük arabaları vızır vızır gidip geliyordu. Bursa ve Beyrut ilk demiryolu için İstanbul'daki tüm resmi muameleler bitmişti (s.291-220). Piyasanın (Bank Universal Hisse Senedini) üç bini bulması lazım, ihtiyacım var buna, mutlaka olacak!” (s.254).

Hisse senedi üç bin altmış frangı bulmuştur.

Krizner (1979) ekonomik fayda olasılığının kişiyi motive ettiğini ve bu farkındalığa sahip kişilerde sürecin hızlandığını belirtmektedir. Hamelin projelerin fikir babası olarak ekonomik kazancından öte toplumsal faydasına odaklanırken Saccard girişimci olarak ekonomik fayda potansiyeline odaklanmaktadır. Saccard için önemli olan finansal hedefler için araç olarak gördüğü projelerin finansal hedeflerin gerçekleşmesine öncelikle hizmet etmesi gereklidir.

Girişimcilik sonunda elde edilecek olan ekonomik fayda, finansal hedefler birçok tutarsızlığın, çelişkinin, yeni tutum ve davranışların rasyonelleştirilmesini sağlamak ve onu motive etmektedir. Arbitraj fırsatının ortadan kalktığına farkına varan spekülatif girişimci kurduğu yapıyı devretmeye veya gerekirse yok etmeye de hazırdır. Spekülatif girişimci süreç

sonucunda sürdürülebilir bir yapı ortaya çıkmaya bile finansal hedefini gerçekleştirdikten sonra yeni bir fırsatın peşine düşer (Bruce, 2016).

“Saccard aklına geldi. Onun Hollanda’da olduğunu, tekrar muazzam bir işe atıldığını, uçsuz bucaksız bataklıkları kurutmaya uğraştığını, karışık kanal tertibatı sayesinde, denizden adeta küçük bir ülke kazanmaya çalıştığını biliyordu. Saccard haklıydı. Para hala üzerinde yarınki beşeriyetin yetiştiği gübre idi. Zehirleyen ve tahrip eden para, her türlü içtimai mahsulün mayası, hayatı kolaylaştıran büyük işlerin zaruri özü, toprağı idi” (s. 416).

4.5. Girişimcilik Sürecinde Arbitrajdan Dengeye Geçiş

Farkındalık seviyesi yüksek olan spekülative girişimci diğer aktörlerin göz ardı ettiği ekonomik gelişmeleri öngörür. Ayrıca tüketicilerin ihtiyaçlarını, ürün ve hizmetlerin eksikliklerini veya piyasadaki açığı, fiyat dengesizliğini teşhis edebilmektedir. Bu eksiklik ve dengesizlikler spekülative girişimcilik sürecinde karın habercisidir. Yeni bir ürün veya hizmet ile kendisine yeni pazar oluştururken piyasadaki ürün ve hizmetler açısından mevcut dengeleri bozabilmektedir. Dengeyi bozduğu gibi kar için arbitraja izin veren dengesizliği korumak spekülative girişimci açısından bir motivasyon nedenidir.

Girişimciliğin olduğu pazarda rekabetin olmaması imkânsızdır. Zaten girişimciliğin olabilmesi, gelişebilmesi için piyasaya giriş serbestliği olmalıdır (Kirzner, 1973). Serbest piyasadaki kar fırsatı ve başarı diğer aktörlerin de farkındalığını geliştirecektir. Farkındalık yalnız diğer girişimci adaylarının değil devlet, dernekler, rakip firmalar gibi birçok aktörün de dikkatini çekmektedir. Çünkü girişimcilik ekonominin itici gücü olmasından dolayı mikro düzeyde ekonomik analizin ve raporun merkezinde yer almaktadırlar (Spulder, 2009; Kirzner I. M., 2011). Hazırlanan raporlar ile girişimcilerin dışındaki diğer aktörlerde yani rakiplerde, piyasada düzenleyici olan kamu ve özel örgütlerde farkındalık oluşturulabilir. Farkındalık oluşan diğer aktörler piyasada tekrar dengeyi oluşturmaya yardımcı olmak için harekete geçerler.

“Gundermann başkalarının milyonları ile dolap çeviren Saccard gibi, kahramanca savaşlar açıp galebe çalmayı, ücretle tedarik edilip kendi emrine verilmiş altınlar sayesinde, kendi hesabına koskoca bir ganimet kazanmayı tahayyül eden bir hava oyuncusu, bir macera serdari değildi. Bir asırdan daha az zaman içinde, bir milyarlık muazzam bir servet doğmuş, tasarruf sayesinde, aynı zamanda hadiselerin de yardımı sayesinde... Keskin bir zekânın, ısrarlı çalışmanın hep aynı hedefe yönelmiş basiretli ve yılmaz bir gayretin de bunda yardımı vardı. Saccard Gundermann’a giderken binanın geniş taş merdiveni, halkın mütemadi gidiş ve gelişinden aşınmış, eski kilise eşliğinden de fazla aşınmış basamakları çıkarken içinde, bu adama karşı yenedemediği bir kinin yükseldiğini duyuyordu” (S.90).

“Gundermann bu patırtıcı Bank Universal’ı piyasayı bu kadar çabuk kaplayan, yüksek Yahudi bankacılığı karşısında bir tehdit gibi yükselen bu Universal’ı bir omuz vurup yere devirmek için, onun, kendiliğinden çatlayıp yarılmasını, soğukkanlılıkla bekliyordu. Gundermann Bank Universal hisselerinde düşük fiyat üzerinden işe girişmek için bekliyordu. Hâkim olan şey, sadece mantıktı, her işte olduğu gibi, hava oyununda da, hakikat en büyük kudretti. Fiyatlar hadden aşırı yükselince tekerlenirdi. O zaman, fiyat düşüklüğü, riyazi bir nispette başlayacak, kendisi, sadece, yaptığı hesabın gerçekleştiğini uzaktan temaşa edip kazancını cebe indirecekti. Savaşa gireceği zamanı daha şimdiden kestirmişti. Universal hisselerinin bin beş yüz franga yükseleceği anı tarih olarak tespit etmişti. Bin beş yüze çıkınca önceden tespit ettiği bir plan gereğince, her likidasyonda, önce azar azar, sonra daha fazla Universal satmaya başladı. Bu patırtıcı Universal’ı, piyasayı bu kadar çabuk kaplayan,

yüksek Yahudi bankacılığı karşısında bir tehdit gibi yükselen bu Universal'ı bir omuz vurup yere devirmek için, onun, kendiliğinden çatlayıp yarılmasını soğukkanlılıkla bekliyordu. Hatta Saccard'ın tahayyül ettiği konağı, eseri olan müesseseyi muhteşem bir şekilde içine yerleştireceği kâşaneyi kurmak üzere yıkmayı tasarladığı Londres sokağındaki köhne binayı satın alabilmesini gizlice sağlayan da Gundermann olmuştu” (s.207).

Örgütlerin toplum içinde en önemli fonksiyonlarından biri sosyal yapı içinde ilişkilerin dengeli olmasını sağlamaktır (North, 1990). Örgütler toplum içindeki ilişkilerin hem bireyler hem de toplum için sağlıklı olmasını hedeflerler. Özellikle kanun ile tanımlanmış düzenleme hakkı olan örgütler dengenin kurulmasını ve korunmasını sağlamak için harekete geçebilirler. Spekülatif girişimcilik sürecinde en önemli nokta girişimcinin nasıl bir piyasa kurgusu içinde faaliyet gösterdiğini, mevcut şartları ve ne tür bir güç ile hangi kaynağı etkileyebileceğini anlamasıdır (Bruce, 2016).

“Saccard'ın söylediği bir söz, mecliste ağızdan ağıza dolaşıyordu. Saccard, imparatora derin bir muhabbet beslemekte olmasına rağmen, ihtilal ruhunun, Fransa'yı felaketlere sürüklemesine göz yummaktansa, beşinci Henri'nin gelmesine razı olacağını söylüyordu. Sonra, kazançlarıyla beraber cüretkârlığı da arta arta, yüksek Yahudi bankacılığı adına Gundermann'ın şahsına hücum etmek planı kurduğunu, onun milyarlarına gedik açmağa, hücumla zapta kadar ileri gitmeye karar verdiğini gizlemez oldu. Bank Üniversal, mucize kabilinden bir süratle büyümüşü. Tekmil Hıristiyanlık âleminin destekleyeceği bir müessese, daha birkaç sene geçtikten sonra, borsanın mutlak hâkimi neden olmayacaktı?” (s.264).

Fransız devleti uzun yıllardır piyasanın hâkimi Yahudi bankerlerini tercih etmiş ve piyasayı eski dengesine getirmek için bir Fransız ülkücünün projesi olan ve kendisine Doğu'yu vadeden Bank Universal'a karşı harekete geçmiştir.

“Bank Üniversal o kadar büyümüşü ki piyasadaki diğer aktörleri ve devleti de değiştirmeye aday görünüyordu. Rougon (Saccard'ın kardeşi, dönemin nazırlarından) Roma'dan himaye gören, endişe verici bir kuvvet haline gelen bu Bank Universal'ı silkip atmak olacaktı. Nihayet kabine arkadaşı maliye nazırının kendisine verdiği gizli bir haber, kararı üzerinde en büyük amil olmuştu. Bir istikraz akdetmek üzere bulunan nazır, Gundermann'la teknil öteki Yahudi bankerleri gayet çekingen görmüşü. Bunlar, piyasa, böyle macera adamları eline bırakılmış, kendileri için kararsız bir halde kaldıkça, sermayelerini dökmeyeceklerini ihsas etmişlerdi. Gundermann galebe çalıyordu. Borsanın kralı olurlarsa dünyaya da hâkim olacak olan Papa hükümeti tarafından Katoliklere, hükümranlıkları zaten kabul edilmiş bulunan altın kralı Yahudileri tercih etmek lazımdı... Rougon mademki silkip atıyordu, Saccard mahvolmuş demektir. Saccard tevkiif edilecek ve Bank Üniversal, öldürücü bir darbe yiyecaktı” (s.352-353).

Piyasada denge sağlama için aktörlerin piyasaya müdahale etmeleri yıkıcı bir domino etkisi yaratabilir. Piyasanın dengesi sağlanırken olası dalgalanmada birçok birey ürün veya hizmetin arzı, talebi ve fiyatı hakkında bilgiye sahip olacaktır. Hatta başka bir alanda uzman olan kişilerin piyasadaki yeni arbitrajın ve kar fırsatının farkına vardığı zaman girişimciye dönüştüğü, yatırım yaptıkları gözlenmiştir (Earl, Peng, & Potts, 2007).

“Gundermann, iflasın derhal ilan edilmesini önlemek üzere, yardıma ilk koşanlardan biri olmuştu. Komşunun evine kundak sokmağa mecbur olup, sonradan, mahalle baştanbaşa yanıp kül olmasın diye, kova kova su taşımaya koşan bir kimse gibi, büyük bir işgüzarlık göstermişti...” (s.349).

Aktörlerin müdahaleleri ile arbitraj fırsatı ortadan kalkıp, piyasada denge tekrar kurulabilir. Piyasanın geçici de olsa dengelenmesi bir yerde engellenmez. Bu denge durumu, piyasada herşeyin mükemmelleştiği, belirsizliklerin ortadan kalktığı, ideal kaynak dağılımı sağlanmasıyla uzun dönemli istikrarın kazanıldığı bir durum değildir (Kirzner, 2010). Dengeye ulaşmış bir piyasanın da bozulması engellenemez. Çünkü denge ortamında arbitraj fırsatının anlık ortadan kalkması, piyasada fırsatların sona erdiği anlamına gelmemektedir. Aynı zamanda hem dengeye hem de dinamizme sebep olan arka plandaki güç, girişimcilige de kaynak olan farkındalıklar, keşiflerdir (Kirzner, 1997). Dengenin sağlanması, arbitrajın bitmesi veya tehlikeye girmesi girişimcilere engel teşkil etmemekte aksine yeni fırsat arayışlarına teşvik etmektedir.

5. DEĞERLENDİRME

Roman serbest piyasa ekonomisi içinde finansal anlamlılığa sahip olan herşey gerçektir ve sisteme hizmet ettiği sürece meşrudur mesajını vermektedir. Birçok kişi tarafından sanal olan bir şey bir girişimci tarafından gerçeğe dönüştürülebilir. Bu durumun tek kriteri girişimcinin finansal anlamlılık oluşturabilme becerisi ile doğru orantılıdır. Serbest piyasa ekonomisi kendisine hizmet edildiği sürece avcı olmanıza izin verirken, kontrolsüz güce dönüştüğünüz anda av olmanızı sağlayabilmektedir. Hatta birey bazında kontrolsüz güce dönüşen girişimcileri öldürmeyip disipline ettiği; sonrasında Saccard'ın Hollanda'da yeni girişime başlamasına izin vermesine karşılık, serbest piyasa düşmanı komünizm romanda Marx'ı temsil eden yahudi bir tefecinin verimli kardeşi Sigmond şahsiyetinde öldürülmektedir. Serbest piyasaya hizmet eden ve finansal anlamlılığı bulunan her proje değerlidir mesajı verilmektedir. Hamelin ve Saccard gibi idealist insanlar olmasaydı serbest piyasa dünyanın hakimi olamazdı. Onlar öncelikle emperyalizmin sonra serbest piyasanın temsilcileridir. Romandaki spekülative girişimcilik emperyalizm ve serbest piyasa idealizmi ile harmanlanmış oportünizmdir.

Saccard şahsında ve onun kurguladığı spekülative girişimcilik süreci örneği incelendiği zaman ise, içerik analizi kapsamında araştırmacı diğer değerlendiricilerin kodlamaları sonucu ön plana çıkan en önemli boyut girişimcinin farkındalığı olduğudur. Farkındalık girişimciliğin kılıvcım anı, kalkış noktası olmakla birlikte tüm süreç için gerekli bir durum olduğu görülmektedir. Öncelikle spekülative girişimci arbitraj fırsatını sağlayacak piyasadaki açıklığı ve dengesizliği keşfetmesi gerekir. Bunu keşfettikten sonra farkındalığın devamı girişimcilik sürecinin devamı için önemlidir. Çünkü girişimcilik süreci ile ilgili diğer aktörler, özellikle tüketiciler ve piyasa koşulları gibi değişkenler dinamik bir yapıya sahip oldukları için girişimci sürekli değişime uyum sağlamak zorundadır. Yönetemediği birçok faktörün bulunduğu süreçte farkındalığı ile riskleri yönetmeli, proaktif kararlar alabilmesi ve davranabilmesi için farkındalığının piyasadaki beklentileri karşılayabilecek düzeyde olması gereklidir. Çünkü arbitraj için gerekli şartların devamını sağlayabilmesi buna bağlıdır.

Spekülative girişimcilik sürecindeki ikinci önemli faktör arbitrajdır. Farkındalığı ile piyasadaki açıklığı ve dengesizliği fark eden Saccard toplumda bulunan dini duyarlılığı bir kaldıraç olarak kullanmıştır. Daha önce faiz dolayısıyla bankacılık sistemi içinde bulunmayan birçok dindar insana verdiği, papalığa dolayısıyla dine hizmet etme fırsatı ile hem bu dünyası hem de ölümden sonraki dünyası için yapacakları yatırım fırsatı ile kişilere bir neden kurgulamıştır. Hedef kitlesini ikna etmeye çalışmamış, yatırımcı olarak bankacılık sistemine karşı olumsuz tutumu olan kişiler yatırımcı olmak için kendileri ayaklarıyla, gönüllü olarak gelmiştir. Saccard spekülative girişimci olarak hedefindeki kişilere bir neden verirken ve girişimi

kapsamındaki kültürün de bunu destekleyici hale getirmesiyle birçok kişi homo agensa dönüşmüştür. Mühendislik konularında uzman olmasa bile farkındalığı ile girişimcilik sürecini başlatmıştır. Fakat insan psikolojisi ve finans alanındaki uzmanlıkları ile kaldıracı olarak kullanabileceği hassasiyeti tespit etmiş ve arbitraj için bunu kullanmıştır. Arbitrajın devamı spekülâtif girişimci açısından yüksek ekonomik faydanın devamı, ortadan kalkması ise piyasanın dengeye kavuşması, kar oranının azalması olarak görülmektedir. Spekülâtif girişimcilik için önemli nokta arbitrajın devamıdır.

Romanda yüksek kazanç beklentisi her ne kadar söz ile çok az söylenmiş olsa da spekülâtif girişimci davranışları ile finansal hedeflerin önemli ve yüksek kar beklentisinin olduğunu ifade etmektedir. Saccard'ın girişimcilik sürecinde kurduğu şirketlerin ürün ve hizmetlerini müşteriler tercih etmiş, önemli bir pazar payı elde etmiş ve hatta bilançolarında kar açıklanmıştır. Girişimcilik süreci açısından uzun vadeli bir büyüme trendi yakalandığı görülmektedir. Bu başarılı şirketlerin yanında yeni şirketler için ise kuruluş izinleri alınmış faaliyete geçmemeleri için hiçbir neden kalmamıştır. Spekülâtif girişimci Saccard için yatırım sermayesini karşılayabilmek için kurduğu ve kendisinin yönettiği Bank Universal üzerinden belirlediği finansal hedefler daha önemli olmuş, dolayısıyla diğer şirketlerin başarıları ve uzun dönemli faaliyet gösterebilme özellikleri ikinci plana atılmıştır. Hatta projeler arbitrajın devamı ve finansal hedefleri gerçekleştirmek için birer araç olarak görülmüşlerdir. Burada önemli olan spekülâtif girişimcinin hedefleridir, diğer herşey bu hedefleri gerçekleştirmeye hizmet etmelidir. Örgütün, üyelerinin, yatırımcıların hedefleri öncelikli değildir. Girişimcilik sürecinde verilen kararların değerlendirme kriteri, referans noktası girişimcinin finansal hedefidir. Girişimci başarılı olduğu zaman diğer aktörlerde fayda sağlayacaktır düşüncesi hakimdir ve bu düşünce öz manipülasyona alt yapı oluşturmaktadır.

Öz manipülasyon diğer faktörlere göre baskın bir değişken olmamakla beraber spekülâtif girişimcilikte önemli kırılma anlarında girişimcinin motivasyonu için önemli bir rol oynamaktadır. Saccard projenin ve barındırdığı risklerin büyüklüğünden dolayı tedirgin olmuştur. Ama hem büyüklüğü hem de riskleri onu motive etmektedir. Çünkü diğerleri farkında değildir ve hesapsız derecede zengin, henüz hiç el sürülmemiş bir avı, eski dünyayı bir çırpıda ele geçirme fırsatı yakalamıştır. Süreç içinde ise hedef kitlenin projeleri büyük bir tutku ile sahiplenmesi ve desteklemesi sonucu kendisi de mutmain olmuş, karar alırken yatırımcılarını dikkate almazken, kendisine hizmet eden kararları ile onlara da ne kadar büyük bir hizmette bulunduğu ve onların lehine kararlar aldığına kendisinde inanmıştır. Bu durumu pekiştiren ise ilk başarıdan yatırımcıların kendisini keramet ehli sanması ve öyle davranması olmuştur. Bu tutum spekülâtif girişimci Saccard'ı daha da cesaretlendirmiştir.

Girişimciler geçmişte ve günümüzde hem piyasada hem de toplumda büyük değişikliklere neden olabilecek işler yapmışlardır. Birçok girişimci piyasayı şekillendirirken mevcut piyasa dengesini bozmuş, bazı örgütlerin yıkılmasına yok olmasına sebep olmuştur. Girişimcilik süreci ortaya çıkan örgütler, ürünler ve hizmetlerin bireylerin hayatı üzerinde etkisi olduğu gibi toplumun yapısı ve kültürünü de derinden etkilemektedir. Saccard'ın girişimi ile kurulan Bank Universal piyasada var olan dengeyi bozmuştur. Belli bir başarı ve büyüklüğe ulaştığı zaman ise birçok aktör için tehdit olmaya başlamıştır. Bunun üzerine piyasa aktörleri devlet ve rakipleri dengenin tekrar sağlanması için harekete geçmiştir. Spekülâtif girişimci Saccard'ın bankası batmış, kendisi sürgün edilmiştir.

Sanki Zola yüzyıl öncesinden en azından Türkiye'de nelerin olabileceğini öngörmüş ve uyarılarını yapmak için romanı kaleme almıştır. Saccard gibi birçok spekülâtif girişimci

çıkılmış, Hamelin gibi birçok ülkücü ise bir yanda ülkesine hizmet etmek bir yan da toplumsal refahı sağlamak için projeler geliştirmiş, birçok kişi ise bu projelere hem bu dünyasını hem de öbür dünyası gözeterek yatırım yapmıştır. Spekülatif girişimcilik kapsamında tarihin tekrar edeceği ise kaçınılmaz bir gerçektir.

KAYNAKÇA

- BACQ, S. HARTOG, C., & HOOGENDOORN, B. (2016, 133). Beyond the moral portrayal of social entrepreneurs: An empirical approach to who they are and what drives them. *Journal of Business Ethics*, 703-718.
- BRUCE, R. (2016, July 19). Are you a fundamental or speculative entrepreneur? *Forbes*: <https://www.forbes.com/sites/robinbruce/2016/07/19/are-you-a-fundamental-or-speculative-entrepreneur/#74c875bf7a3d> adresinden alındı
- CASSON, M. (2010). The economic theory of entrepreneurship: An overview. M. Casson içinde, *Entrepreneurship: Theory, Networks, History* (s. 13). Massachusetts, USA: Edward Elgar Publishing Limited.
- de MONTHOUX, P. G. (2015). Art, philosophy, and business: turns to speculative realism in European management scholarship. *European Management Journal*, 33, 161-167.
- de MONTHOUX, P. G. & Joerges, B. C. (1994). Introduction. B. C. Joerges, & P. G. de Monthoux içinde, *Good Novels, Better Management: Reading Organizational Realities* (s. 9). Chur, Switzerland: Harwood Academic Publishers.
- DEW, N. READ, S. SARASVATHY, S. D. & WILTBANK, R. (2015). Entrepreneurial expertise and the use of control. *Journal of Business Venturing Insights*, 4, 30-37.
- EARL, P. E. PENG, T.-C. & POTTS, J. (2007). Decision-rule cascades and the dynamics of speculative bubbles. *Journal of Economic Psychology*, 28, 351-364.
- GORMAN, M. & SAHLMAN, A. W. (1989). What do ventures capitalists do? *Journal of Business Venturing*, 4 (4), 231-248.
- GUNTER, F. R. (2012). A simple model of entrepreneurship for principles of economics courses. *Journal of Economic Education*, Vol. 43, No. 4, 1-11.
- KINCAL, R. Y. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel.
- KIRZNER, I. (1973). *Competition and Entrepreneurship*. Chicago: The University of Chicago Press.
- KIRZNER, I. (1979). *Perception, Opportunity, and Profit*. Chicago: The University of Chicago Press.
- KIRZNER, I. (1997). Entrepreneurial discovery and the competitive market process: An Austrian approach. *Journal of Economic Literature*, 35, (1), 60-85.
- KIRZNER, I. (1999). Creativity and/or Alertness: A Reconsideration of the Schumpeterian entrepreneur. *Review of Austrian Economics*, 11, 5-17.
- KIRZNER, I. (2001). Piyasa süreci teorisi: Tarihsel gelişim. *Liberal Düşünce*, 21, 73-85.
- KIRZNER, I. (2010). Mises ve onun kapitalist sistem anlayışı. *Liberal Düşünce*, 59-60, 7-20.

- KIRZNER, I. M. (2011). *Market Theory and The Price System*. Indianapolis, Indiana: Liberty Fund.
- KOELLINGER, P. MINNITI, M. & SCHADE, C. (2007). "I think I can, I think I can": Overconfidence and entrepreneurial behavior. *Journal of Economic Psychology*, 28 (4), 502-527.
- LEE, S. PANTZALIS, C. & PARK, J. C. (2019). Does local culture trigger speculative investment behavior? *Journal of Business Research*, 103, 71-88.
- MILLER, D. (1983). The correlates of entrepreneurship in three types of firms. *Management Science* 29(7), 770-791.
- MISES, L. (1990). *Money, Method, and the Market Process*. Alabama, USA: Ludwig von Mises Institute.
- MISES, L. (2003). *Epistemological Problems of Economics*. Alabama, USA: Ludwig von Mises Institute.
- MISES, L. (2012). *Human Action: A Treatise on Economics*. Connecticut, USA: Martino Fine Books.
- MURRAY, R. N. (2018, Kasım 15). *Entrepreneurship: Kirzner vs. Mises*. <https://mises.org:https://mises.org/wire/entrepreneurship-kirzner-vs-mises> adresinden alındı
- NORTH, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. New York: Cambridge University Press.
- ÖZEL, M. (2018). *Roman Diliyle Siyaset*. İstanbul: Küre Yayınları.
- ROBSON, C. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- SCARLATA, M. & ALEMANY, L. (2010). Deal structuring in philanthropic venture capital investments: Financing instrument, valuation and covenants. *Journal of Business Ethics*, 95 (2), 121-145.
- SHANE, S. & VENKATARMAN, S. (2000). Promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of Management Review*, 25, 217-226.
- SPULDER, D. (2009). *The Theory of The Firm*. New York: Cambridge University Press.
- STENBERG, R. & WENNEKERS, S. (2005). Determinants and effects of new business creation using Global Enterpreneurship Monitor data. *Small Business Economics*, 24 (3), 193-203.
- Türk Dil Kurumu. (2019, Aralık 4). *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu: <https://www.sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- UYMAZ, A. O. (2019). Spekülatif girişimcilik. *Alanya Akademik Bakış*, 3, (3) , 231-236.
- WADESON, N. & CASSON, M. (2010). *The discovery of opportunities*. M. Casson içinde, *Entrepreneurship: Theory, Networks, History* (s. 42). Massachusetts,USA: Edward Elgar Publishing .

- WALES, W. VISHAL, G. & MOUSA, F. T. (2016). Empirical research on entrepreneurial orientation: An assessment and suggestions for future research. *International Small Business Journal*, 357-383.
- YILDIRIM, A. & ŞİMSEK, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- ZOLA, E. (1947). *Para*. İstanbul: Güven Yayınları.
- ZOLA, E. (2018). *Therese Raquin*. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.